

Pred Kristom spočívala Európa na otroctve

Hilaire Belloc

2. januára 2021 *História*

V knihe *Otrocký štát* prináša katolícky apologeta Hilaire Belloc, jeden z najväčších v 20. storočí, zaujímavú analýzu spoločenského vývoja. Ukazuje v nej, že otroctvo v európskych dejinách nielenže nie je neznámym fenoménom; podľa neho je dokonca vysoko pravdepodobné, že sa do Európy ešte raz vráti. Túto, takpovediac prorockú, Bellocovu prognózu si priblížime v niekoľkých kratších textoch. Je tiež potrebné upozorniť, vzhľadom na dobu vzniku knihy, že Belloc nepredvídal aktuálne prebiehajúci moslimský nájazd, zjavne riadený európskymi elitami, takže niektoré z jeho záverov nebudú celkom presné. V každom prípade je však jeho úvaha veľmi užitočná a skutočne dobre vystihuje mnohé aspekty minulosti i súčasnosti. (red.)

Najskôr je potrebné vyjasniť si význam niektorých pojmov, ktoré v rozprave budeme používať, aby nedošlo k mýlke spôsobenej odlišných chápaním, ktoré, v priebehu storočia, ktoré od vydania tejto knihy uplynulo, mohlo vzniknúť.

Človek dokáže žiť a prežiť iba vtedy, ak vedome, rozumne a tvorivo premieňa svoje okolie k svojmu prospechu. To, čo týmto pretváraním vzniká budeme, pre nedostatok lepšieho pomenovania, nazývať v tomto texte **bohatstvo**, blahobyť alebo majetok (orig. wealth). Nepripisujeme tomu pejoratívny význam, ktorý v slovenčine tomuto slovu často náleží. Bez tvorby bohatstva človek nemôže žiť. Je to nutnosť, ale zasa platí, že čím dlhšie sa tvorí, tým viac sa produkujú veci menej dôležité a potrebné, ba časom až luxusné a zbytočné, hoci jestvuje istý objem majetku, pod ktorým už nemožno prežiť (jedlo, odev, obydlie). Preto ten, kto ovláda tvorbu bohatstva, ovláda ľudský život.

Bohatstvo sa môže tvoriť vynaložením ľudskej energie, telesnej či duševnej, ktorou človek ovládne hmotný svet. To nazveme **práca**. Bohatstvo pochádza i z hmoty a prírodných síl, ktoré v nej pôsobia a prinášajú hodnotu, ktorá sa nazýva **pôda**. A potom je tu ešte tretí prvok. Rôzne dômyselné metódy, patenty, prostriedky, náradie, stroje, zásoby, peniaze či iné náležitosti, ktoré sú vytvorené, uložené nie pre bezprostrednú spotrebu, ale pre budúcu tvorbu bohatstva sa volajú **kapitál**. Pôda a kapitál sa v texte označujú ako **výrobné prostriedky**. Ak človek nie je vlastníkom výrobných prostriedkov, znamená to, že do tvorby bohatstva môže vložiť len svoju prácu (duševnú a fyzickú), ale potrebuje k tomu súhlas niekoho, kto výrobné prostriedky vlastní. Len v zriedkavých prípadoch je možné tvoriť bohatstvo bez potreby výrobných prostriedkov. Politicky slobodný človek, ktorý má podľa zákona právo použiť svoje sily a prácu kedy chce a kde chce, ale nevlastní výrobné prostriedky sa zvykne nazývať **proletár**. **Vlastníctvom (súkromným)** sa nazýva také spoločenské zriadenie, kde sa moc nad pôdou a výrobnými prostriedkami, vrátane bohatstva, ktoré prinášajú, priznáva osobe alebo korporácii.

Súkromné vlastníctvo necharakterizuje ani tak to, že vlastník je menší ako štát, ale to, že vlastník s tým, čo mu patrí, zaobchádza slobodne a vo svoj vlastný prospech. Nie je ani poverený, ani splnomocnený, ani

zástupca štátu. Spoločnosť, kde je všetko vlastníctvo vyhradené štátu a jeho úradníkom, je **kolectivistická alebo socialistická**. Ak je v spoločnosti vlastníctvo výrobných prostriedkov iba v rukách malej skupiny slobodných občanov a väčšina slobodných občanov výrobné prostriedky nevlastní, sa volá **kapitalistická**.

Kapitalistický štát definujú dve črty: Jeho občania sú politicky slobodní užívať alebo neužívať to, čo im patrí a sú rozdelení na dve skupiny, nápadne menšiu časť vlastníkov výrobných prostriedkov, môžeme ich volať kapitalisti a väčšinu, ktorú tvoria proletári. **Otrockým štátom** je potom taký štát, v ktorom je veľkému počtu rodín, pozitívnym právom prikázané pracovať v prospech ostatných jednotlivcov či rodín tak, že táto pracovná povinnosť dáva celej spoločnosti osobitý charakter.

Spoločnosť nie je otrocká, ak sú ľudia nabádaní k práci ziskuchtivosťou, strachom o prežitie, zdravým rozumom alebo náboženskou horlivosťou. Otroctvo je tam, kde sú ľudia do práce nútení štátom a jeho donucovacími prostriedkami, teda zákonodarnou a výkonnou mocou. Tam, kde toto nútenie nie je a občan môže odmietnuť pracovať, otroctvo nie je. Štát tiež nie je otrocký, pokiaľ sa v ňom otroctvo neprevádzkuje plošne. Pokiaľ by sa nejaké prípady vyskytli, ale nebolo by vymáhané štátnou mocou, nie je otrocký. Ani by nebol otrocký, pokiaľ by boli úplne všetci, bez rozdielu nútení pracovať. Otrocký stav vyžaduje vlastníkov, v prospech ktorých sú otroci nútení pracovať.

Slovo otrocký v tomto pojednaní nemá negatívne konotácie, aké sa mu v bežnej reči zvyčajne pripisujú a spor o to, či je otroctvo dobré alebo zlé, lepšie alebo horšie ako iné inštitúcie, s jeho definíciou nesúvisí. Ani fakt, že otrok, ktorý by pracoval pre dobrého pána, by možno mal viac jedla, lepšie bývanie a hmotné zabezpečenie pre seba i deti väčšie, ako jeho slobodný spoluobčan (v starom Ríme sa to neraz stávalo), s definíciou otroctva nesúvisí. Ba s definíciou otroctva nesúvisí ani vlastníctvo otroka jeho pánom. Zvyčajne sa to stávalo a keby otroctvo existovalo dnes, tak by veľkú časť otrokov vlastnili veľké firmy a korporácie, ale to je len sprievodný a nie nutný jav.

Starí právnici rozoznávali nevoľníkov úplných a nevoľníkov „so zreteľom“. Nevoľník úplný, bol nevoľníkom vždy a všade, nevoľníci so zreteľom len vo vzťahu k jednému pánovi, voči iným boli slobodní. I otroctvo by celkom ľahko mohlo vyzeráť takto. A ešte je treba zdôrazniť, že otroctvo zostáva štátnou inštitúciou i vtedy, ak viaže celú triedu občanov trvalo, i vtedy, ak viaže len jedincov a len na dobu ich života. Takže ak by moderné štáty viazali pracovnou povinnosťou len istú skupinu, povedzme len tých, čo sa sami nevedia užiť, ale umožnili by im vyviazať sa za podmienok, že sa dokážu sami užiť, zavádzali by otroctvo.

Slobodná spoločnosť sa zakladá na možnosti slobodnej zmluvy. Nie je pracovná zmluva, ktorá je uzatvorená na istý čas síce slobodne, ale je vymáhaná štátom tiež otroctvom? Ak človek nemá výrobné prostriedky a teda nútený núdzou sa nechá najať na prácu, aby sa užíval, nerobí to z neho otroka? Nie. Pretože tú zmluvu štát vymáha len pokiaľ bola uzatvorená a uzatvorená bola aspoň nominálne slobodne. Pokiaľ by ale človek podpísal takú zmluvu na celý svoj život a prípadne by viazala aj jeho deti, potom by tá zmluva bola otrocká. Konkrétnu dobu trvania si však v tomto prípade vymedzí ľudský rozum. Ak obsahuje takáto zmluva nejaké ustanovenie o jej vypršaní, potom sa dá považovať za slobodnú. Takisto v prípade, že sa niekto zaviazal k celoživotným povinnostiam, ale nielen za mzdu potrebnú na prežitie, ale za štedrú odmenu, tak to z neho otroka nerobí.

Podstatnou známkou otroka je, že dostáva len to nutné k živobytiu alebo len niečo veľmi málo nad túto hodnotu. Otroctvo existuje preto, aby z neho profitoval slobodný a otrok má nárok len na zaistenie živobytia. Známkou otroctva je, že sa slobodnému človeku odopiera voľba kde pracovať a kde nie, kedy a pre koho a na aký účel a je nútený pozitívnym právom pracovať v prospech iných, ktorí tejto povinnosti nepodliehajú.

Ak to zhrnieme, otrocký štát je taký, v ktorom sa veľké množstvo jedincov a rodín líši od iných povinnosťou nútenej práce pre slobodných občanov. To preniká charakterom štátu a spoločnosti a hospodárstva bez ohľadu na to, či sú otroci priamo v moci svojich pánov alebo sú v tej moci skrze štát a podliehajú nie jednotlivcom, ale korporáciám. Otrok je takto vylúčený z vlastníctva výrobných prostriedkov a je nútený pracovať pre tých, ktorí tieto prostriedky majú. Typickou črtou otroka je špeciálne pôsobenie pozitívneho práva, ktoré vyčleňuje veľkú skupinu menej slobodných od malej skupiny slobodnejších a aplikuje toto rozdelenie na celú spoločnosť.

My Európania sme už zabudli na otrocké chápanie produkcie a spoločnosti. Ale veľká časť európskej minulosti je minulosť otrocká. Zmena nastala pomalým a postupným prenikaním Katolíckej cirkvi, ktorá pomaly, ale vytrvalo oslobodzovala kontinent od otroctva a uviedla a dala mu zakúsiť slobodu. Moderný priemyselný svet sa k otroctvu, hoci v trochu pozmenenej forme, vracia. Zavádzame zasa otroka.

Ak sa pozrieme ktorýmkoľvek smerom, **pred narodením Krista spočívala Európa na otroctve.** Nebol rozdiel medzi vysoko kultúrnymi národmi, Grékmi, Rimanmi a germánskymi barbarmi zo severu. Všetko spočívalo na otroctve a nikde nebolo spochybňované. Rozdiely medzi Európou a Áziou, dané náboženstvom a štátnymi pomermi sú nedôležité. Naši predkovia považovali otroctvo za samozrejmu vec a urobili z neho os, okolo ktorej sa otáčala produkcia všetkého bohatstva.

Tvrdenie, že otroctvo vzniklo v dôsledku vojenských výbojov, kde silnejšie a vyspelejšie národy zotročovali tie slabšie neobstojí. Naopak. Grék mal za otroka Gréka, Riman Rimana, Germán Germána, Kelt Kelta. Rasistická teória nie je podložená žiadnymi dôkazmi a ani znalosťou ľudskej povahy. Vznikla neskôr a z pochybných dôvodov. Veď najnápadnejším rysom tohto otroctva bola rovnosť ľudstva v pánovi i otrokovi. Pán mal právo otroka kedykoľvek zabiť, ale pán aj otrok boli rovnakej rasy, boli to rovnakí ľudia. Duševná rovnocennosť otroka a pána nie je plodom pokroku, ako o tom blúznia moderní teoretici, tá bola v európskej otrokárskej spoločnosti vždy akceptovaná a pochádzala z tradície.

Veď rímski patriciovia kupovali gréckych otrokov ako učiteľov a vychovávateľov svojich detí. Vari by takú dôležitú úlohu zverili duševne menejcenným? Pohanská Európa nielen že považovala otroctvo za prirodzenú nutnosť spoločnosti, ale tiež považovala za samozrejmé, že ak niekto dá svojmu otrokovi slobodu, tak tento, súc slobodným, vstupuje do radov slobodnej spoločnosti. A po ňom aj jeho deti. Veľkí umelci, básnici a vojvodcovia sa len málo trápili otrockou minulosťou svojich predkov. Ľudia boli roky uvrhovaní do otroctva a roky z otroctva prepúšťaní. A toto bolo úplne normálne a prirodzené.

Otrokov vytvárala chudoba. Vojnoví zajatci aj pirátske nájazdy prispievali k počtu otrokov a k udržaniu otroctva, ale oni neboli príčinou existencie otrockého stavu. Tou bola chudoba človeka, ktorého predávali do otroctva, či sám sa do neho predal alebo sa do neho narodil. Bolo pravidlom, že otrok rodil otroka a keď bol jeden z rodičov otrok, deti boli otroci.

Staroveká spoločnosť bola, tak ako každá otrocká spoločnosť, rozdelená na dve, zreteľne odlišné časti. Na jednej strane bol občan, ktorý mal hlas pri správe štátu a často aj pracoval, ale z rozhodnutia vlastnej vôle. Mal nejaký, hoci i malý, majetok, prípadne výrobné prostriedky. Na druhej bola veľká skupina ľudí, zbavená majetku a nútená pracovať v prospech druhých. Treba pripustiť, že v neskorších fázach existencie pohanskej spoločnosti sa otrokom dovoľovalo sporiť si, držať nejaký majetok a prípadne sa ním vykúpiť z otroctva. A tiež je pravda, že v obdobiach zmätkov a občianskych nepokojov vznikla vrstva slobodných, ale nemajetných občanov, avšak tieto dve skupiny boli relatívne slabé na to, aby vtlačili otrokárkej spoločnosti zvláštny charakter a pohanský svet až do svojho zániku zostal svetom slobodných majiteľov kapitálu a pôdy, ktorí tvorili bohatstvo nútenou prácou otrokov.

Dnes staviame otroctvo proti slobode a dávame samozrejme prednosť slobode. Vtedy bolo otroctvo častokrát prijímané slobodne, ako alternatíva biedy. Dôležité je, že nejestvovalo organizované úsilie o zrušenie otroctva ako takého, ani medzi otrokmi. Nachádzame otrokov, ktorí nariekali nad svojím údalom, ale aj takých, ktorí o tom žartovali. Niektorí filozofi hovorili, že ideálna spoločnosť je bez otrokov, iní otroctvo komponujú aj do predstavy ideálneho štátu. Ani otrok ani slobodný však o zrušení otroctva nesníval a neusiloval. **Povstania otrokov**, ktoré poznáme z minulosti (napr. Spartacus), boli povstania otrokov, ktorí utiekli a bránili sa opätovnému zotročeniu, ale nie sú podporované ideou, že otroctvo je všeobecne neznesiteľný stav. Až do konca existencie pohanského sveta, ktorý privodila Katolícka cirkev, také názory prakticky neexistovali a ak existovali, nezískali si obľubu, ktorá by stála za zmienku.

Každé veľké dielo staroveku, ktoré dnes obdivujeme, od Parthenónu po Panteón, akvadukty, Koloseum, pyramídy, všetko spočívalo na skutočnosti, že spoločnosť je otrocká. A ľudia v tejto spoločnosti boli šťastní, natoľko, nakoľko sú ľudia šťastní dnes a nakoľko budú šťastní za tisíc rokov. Snaha vytrhnúť sa z otroctva šetrením, zaliečaním sa pánovi alebo útekom nebola silnejšia, ako je dnes snaha vytrhnúť sa zo stavu nájomných robotníkov a stať sa zo zamestnanca zamestnávateľom.

Otroctvo sa nezdalo peklom, pred ktorým ľudia dávali radšej prednosť smrti, a z ktorého sa za každú cenu každý snažil uniknúť. Tento stav akceptovali tí, ktorí ho znášali i tí ktorí z neho ťažili. **Otroctvo nie je pre Európu nová skúsenosť** a tvrdenie, že pre Európanov je otroctvo vonkoncom neprijateľné a neznesiteľné nie je nejaké blúznenie, je to fakt. Po tisícročia bolo otroctvo súčasťou európskej duše a zaniklo až vtedy, keď sa Európa zúčastnila významnej morálnej skúšky, ktorá sa volá Viera. Jedným z plodov tejto skúšky, ktorý dozrel práve vtedy, keď kresťanstvo stroskotalo, bola veľmi pozvoľná premena otrockého štátu na spoločnosť vlastníkov. O tej viere sa dnes hovorí, že je mŕtva. A preto sa stará inštitúcia otroctva môže opäť vrátiť.

pokračovanie v II. časti - Zánik otrockého a vznik kapitalistického štátu

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/pred-kristom-spocivala-europa-na-otroctve/>